

Bortom 1900-talets välfärdsstat

En liberal politik för ett
starkare civilsamhälle

RAPPORT FRÅN ARBETSGRUPPEN
"VÄLFÄRDSSTATEN OCH VÄLFÄRDSSAMHÄLLET"

Förord

Arbetsgruppen *Välfärdsstaten och välfärdssamhället*, tillsatt av Folkpartiet liberalernas partistyrelse 2015, redovisar med denna slutrapport sina förslag för Liberalernas partistyrelse. Bifogad finns också vår delrapport ”En proaktiv reträtt av den offentliga sektorn”.

I arbetsgruppen har ingått Andreas Bergström, Anna Ekström, Mohamad Hassan och Ebba Tornérhielm samt undertecknad som ordförande och huvudförfattare. Martin Andreasson har varit gruppens sekreterare. Lars Pettersson har deltagit i arbetet som extern och fristående medverkande.

Örebro den 30 december 2016

Staffan Werme

Det är inte civilsamhället som är komplementet!

Civilsamhället är grunden för det samhälle vi lever i. Vi tar det kanske för givet, men välfärdssamhället skapades en gång av liberala företrädare för civilsamhället. Alltifrån prästen Anders Chydenius som för över 200 år sedan slogs för böndernas rätt att själva sälja sina varor på städernas marknader, fria från ständernas stadstullar, har liberaler i civilsamhället valt människans frihet och utveckling före både staten och kapitalet.

Det var liberaler inom kyrkor, nykterhetsrörelser och arbetarrörelse, på folkskolor och i akademien, på landet och i staden som var med och skapade det välfärdssamhälle vi i dag tar för självklart. Ofta skedde det emot den stat som med repressiva medel ville behålla status quo, med givna fördelar för vissa människor eller grupper. Ibland mot en kortsiktig kapitalism som inte såg till välfärdens betydelse för individer, miljö och ett samhälle med tillväxt.

Men den förankring i civilsamhället som tidigare var given inom svensk socialliberalism är inte längre lika självklar. Ändå är civilsamhället den naturliga katalysatorn för svensk liberalism. Det är individer, tillsammans i olika formationer, som både är välfärdssamhällets möjliggörare och dess mål.

Under 1900-talet ändrades fokus för välfärdsarbetet. Funktioner som tidigare låg på civilsamhället, blev en del av den offentliga sektorn. Ända fram till skiftet 1980/1990-tal växte den offentliga sektorns andel av de offentliga finanserna. Men därefter har den legat stabilt. Den offentliga sektorn har nått sitt maximum. Även om behoven av mer välfärd ökar, liksom förutsättningarna att uppfylla dessa, kan inte den offentliga sektorn växa mer. Till dels beror det på ekonomiska förutsättningar, till dels på andra slag av resursknapphet. Det har gett ny näring åt frågan om civilsamhällets plats i Sverige.

En vanlig uppfattning är att civilsamhället¹ är ett komplement till den offentliga sektorn. Politiskt kan det beskrivas som att den offentliga sektorn är grunden, den privata sektorn en nödvändig medspelare och den civila sektorn ett komplement.

Arbetsgruppen föreslår att Liberalerna aktivt tar ställning för ett annat synsätt.

Grunden för välfärdssamhället är civilsamhället. Det är de av individer genererade gemenskaperna som lägger grunden för såväl privat som offentlig sektor. Den privata sektorn agerar tillsammans med civilsamhället genom att utföra tjänster åt individer och/eller civilsamhällets gemenskaper. Det är den offentliga sektorn som kompletterar civilsamhället inom av civilsamhället beslutade begränsade ramar. Civilsamhället är välfärdssamhällets bas. Den offentliga sektorn manifesterar välfärdsstaten.

Vår vision är ett starkare, mer oberoende och mer livskraftigt civilsamhälle – ett civilsamhälle som gjort sig oberoende av bidrag från den offentliga sektorn och som tar större ansvar för att bedriva välfärdstjänster, vid sidan av den privata sektorn. Det handlar om nya former av finansiering av civilsamhället, där privata aktörer, individer och organisationer, står för huvuddelen av

1 Terminologin kring civilsamhället är vid. Den civila sektorn, idéburna sektorn, ideella sektorn kompletteras med NGO (Non-Governmental Organization), socialt företagande, icke-vinstdrivande verksamhet och så vidare. Arbetsgruppen alternerar i huvudsak mellan civilsamhälle och civila sektorn.

finansieringen. Det handlar om en politiskt styrd offentlig sektor som ser sig själv som ett komplement till, och inte en förutsättning för, tillskapandet av ett starkare välfärdssamhälle.

Som företrädare för ett politiskt parti som tar sitt avstamp i en förändrad syn på det civila samhället ställs man omedelbart ett antal konkreta frågeställningar:

- Vilka verksamheter måste utföras av den offentliga sektorn?
- På vilket sätt har medborgarna, aktiva i civilsamhället, givit tillåtelse till överförande av beskattningsrätt och beslutanderätt över just denna del av samhället?

För svensk modern politik handlar det om hur den offentliga sektorn på ett proaktivt sätt ska retirera från vissa delar av det kompletterande² uppdrag som den självmant tagit på sig men som bättre kan göras i civilsamhällets regi. Synsättet får också konsekvenser för såväl partierna som de politiska beslutsfattarna i partierna och som partiernas företrädare i offentliga styrelser, nämnder och andra organ.

Ett politiskt parti är enligt liberal uppfattning alltid en del av civilsamhället, aldrig en del av den offentliga sektorn. En politisk beslutsfattare är alltid i sitt uppdrag en del av civilsamhället och företräder sina uppdragsgivare – de enskilda människorna, som gett sitt stöd åt den del av civilsamhället som utgörs av det parti hon tillhör – i den offentliga sektorn. Hon är aldrig en del av den offentliga sektorn som har som uppdrag att företräda den mot representanter för civilsamhället.

För civilsamhällets del handlar det idag om att skapa en stabil grund för ett oberoende civilsamhälle. När regeringen Reinfeldt I inledde sitt arbete för samverkan med civilsamhällets aktörer inom det sociala området³ var det ett skifte inom svensk politik. Företrädare för den offentliga sektorn talade om samverkan mellan likvärdiga aktörer, i stället för samarbete med den offentliga sektorn som stöd. Tyvärr har det detta arbete inte fått genomslag i form av en konkret förändring i synen på civilsamhällets form och funktion, eller den offentliga sektorns kompletterande roll.

Arbetsgruppen menar att ett liberalt anslag för civilsamhällets framtida plats i svensk samhällsutveckling måste vila på insikten om den självklara självständigheten som civilsamhällets aktörer kräver och behöver. Målet för det liberala arbetet med civilsamhällspolitik är att frigöra civilsamhällets aktörer från beroendet av den offentliga sektorn som finns, med dess koppling till politiska trender och ideologiskt grundad styrning exempelvis via bidragsutformning. Relationen mellan civilsamhället och den offentliga sektorn, respektive civilsamhället och den privata sektorn, måste handla om samverkan mellan olika och jämlika parter. Det samarbete som idag sker har alldeles för ofta karaktären av ett patron–klientförhållande, med den offentliga sektorn som den styrande patronen, och civilsamhällets aktörer som de styrda klienterna.

Civilsamhällets aktörer ska inte vara helt beroende av ekonomiska bidrag, eller annat villkorat stöd, från den offentliga sektorn. Vi vill stärka civilsamhällets oberoende genom en politik som ökar civilsamhällets möjlighet till annan finansiering än rent bidragsmottagande. Ett sådant oberoende manifesteras dels i en politik som gör det möjligt för civilsamhället att agera på såväl den privata som den offentliga marknaden med de fördelar civilsamhällets aktörer har, som kunder eller leverantörer av varor och tjänster, dels i ett skattesystem som gör det möjligt för enskilda, organisationer och företag att bidra med personella och ekonomiska resurser till civilsamhällets aktörer.

Det finns ingen motsättning mellan den civila sektorn och den offentliga sektorns uppdrag. Sverige har under 1900-talet kunnat växa tack vare en tillväxt både av den offentliga sektorn som den civila sektorn. En proaktiv reträtt av den offentliga sektorn behöver inte innebära en lika aktiv offensiv för civilsamhället. Det finns dock en risk i den utveckling som i dag är mest sannolik vad gäller den offentliga sektorn, att politiker och tjänstemän ser civilsamhället som en avstjälpnings-

2 Se vår delrapport "En proaktiv reträtt av den offentliga sektorn" som bifogas rapporten.

3 Läs mer på overenskommelsen.se.

plats för de offentliga uppdrag som inte längre får plats i de offentliga aktörernas budget. En sådan utveckling måste med skärpa motarbetas.

Det finns inte heller något konkret mål för hur stor vare sig civilsamhällets eller den offentliga sektorns uppgifter ska vara. Vad gäller det traditionella offentliga uppdraget med leverans av välfärdstjänster, visar internationella jämförelser att Sverige har en mycket litet andel av välfärdstjänsterna som utförs av civilsamhällets aktörer. Medan andelen i Sverige ligger på cirka tre procent (mätt i antal sysselsatta), har våra nordiska grannländer åtta procent (Norge), respektive fjorton procent (Danmark) av välfärdstjänsterna utförda av civilsamhället. Arbetsgruppen menar därför att mycket talar för att denna andel för Sveriges räkning kan mångdubblas.

Det finns inget givet mål för hur stor civilsamhällets andel ska vara när det gäller leverans av välfärdstjänster. Mycket talar dock för att den kan mångdubblas. För den offentliga sektorn, framförallt staten, krävs att exempelvis skattesystem, upphandlingslagstiftning och organisationslagstiftning anpassas till den civila sektorns möjligheter. Enbart då blir det möjligt att få en organisationsformsneutral välfärdsleverans.

Det finns en risk att civilsamhället enbart definieras av historiska parametrar. Det är lätt de traditionella folkrörelserna – föreningar, organisationer, stiftelser och andra – som blir representanterna för civilsamhället. Vi ser i dag helt andra constellationer på civilsamhällets område. Civilsamhället på nätet är i dag en världsvid företeelse där globalisering och lokala nätverk, såsom aktionsgrupper för enskilda frågor som trafikproblem vid skolor, existerar parallellt.

Följderna av dessa nya organiseringsformer är oklara. Riskerna är exempelvis, som vi sett exempel på de senaste åren, att många ifrågasätter uppgifter som inte kommer från de grupper de själva identifierar sig med på nätet. Faktaresistens och alternativfakta ökar risken för ett upplöst samhällskontrakt. Farorna med nya former för mobbning, människohandel och liknande ska inte heller underskattas. Samtidigt gör nätet det möjligt att interagera med människor på helt nya sätt. Geografisk tillhörighet minskar i betydelse. Intressen, förmågor och kunskaper ökar. I och med nätets ökade betydelse tillkommer också nya möjligheter till såväl handel som social integration. Men till följd av de risker som dessa nya nätvanor medför finns en risk att politiska partier ser sig nödda att försöka styra utvecklingen av dessa interaktioner på de nya mediala plattformarna.

Arbetsgruppen menar att en liberal politik för ett förstärkt civilsamhälle måste bejaka nätets frihet. Nätet skapar helt nya möjligheter för människor att organisera sig kring gemensamma intressen eller uppgifter. Också detta är en del av dagens – och morgondagens – civilsamhälle. Regleringar som syftar till att exklusivt begränsa människors frihet att agera på nätet ska minimeras. Samma regler som gäller för fysisk interaktion, ska gälla inom IT.

Här nedan specificerar arbetsgruppen ett antal konkreta förslag för hur en liberal civilsamhällspolitik bör utvecklas. Flera av förslagen är radikala och långtgående. Flera av förslagen har även sin händelsehorisont många år fram i tiden.

Vi menar att de politiska partierna åter måste bli företrädare för civilsamhällets aktörer in i den offentliga sektorn. I dag är såväl partier som politiker alldeles för ofta att betrakta i huvudsak som organisationsföreträdare inom offentlig sektor, i motpartsförhållande till civilsamhället. Välfärdsstaten, såsom vi känner den i dag, riskerar att erodera allt snabbare. Saknas då ett välfärdssamhälle som omger välfärdsstaten, ett välfärdssamhälle som är starkare än den stat som har sitt ursprung i denna civila konstruktion, ökar också risken för en negativ demokratisk utveckling.

Är Liberalerna en del av civilsamhället, eller en del av den offentliga sektorns styrfunktioner? Först när den frågan är besvarad, och svaret allmängiltigt för partiet, dess medlemmar och funktionärer, kan politiken för ett starkare civilsamhälle bli effektiv och skapa förändring.

För att en politik för ett starkare civilsamhälle ska vara framgångsrik, måste arbetet börja inifrån. Medlemmarna och partiets funktionärer måste inse sin roll som företrädare för civilsamhället. Partiets program och partiets konkreta politik måste hela tiden ta sin utgångspunkt i att det är civilsamhället som är grunden för partiets politik. Välfärdssamhället är alltid större än välfärdsstaten.

Förslag

1. Upprätta ett tydligt politiskt mål för en samhällsutveckling med tillväxt och utveckling av civilsamhällets organisationer inom välfärden. Det är den politiska viljan som har gett förutsättningarna för en sådan utveckling i alla de länder där civilsamhället har en stark ställning i välfärdstjänsterna.
2. Inför särskilda, statligt finansierade, investeringslån för non-profitorganisationer med generella – ej politiskt styrande – villkor för investeringar inom välfärdsområdet.
3. Ge Allmänna arvsfonden ett uppdrag att finansiera ett ökat deltagande av civilsamhället inom offentligt finansierad välfärdsverksamhet.
4. Låt staten skapa fonder ur vilka civilsamhällets aktörer kan söka bidrag eller lån för verksamhet inom offentligt finansierad välfärdsverksamhet.
5. Utvidga verksamheten med IOP (ideellt–offentligt partnerskap) där civilsamhällets aktörer och offentlig sektor samverkar kring gemensam verksamhet.
6. Förändra bolagsskatten så att non-profitaktörer inom välfärdsområdet kan beskattas mildare än aktiebolag för visade överskott som återinvesteras i ny välfärdsverksamhet.
7. Minska arbetsgivaravgifterna för socialt företagande med hänvisning till bolagens syfte att minska den offentliga sektorns kostnader för socialtjänst i vid mening.
8. Inför skatteavdrag för gåvor för såväl privatpersoner som aktiebolag och andra juridiska personer till ideella aktörer inom välfärdsområdet i vid mening. Detta inkluderar gåvor till politiska partier.
9. En ökad beskattning av kapital kan finansiera det bortfall av skatteintäkter som blir följden av att civilsamhället får lättnader vad gäller arbetsgivaravgifter och bolagsskatt, samt att gåvor till civilsamhället skattebefrias.
10. Gör LOV till huvudregeln och LOU till undantaget vid offentligt finansierad tjänsteproduktion med privata utförare, där detta är möjligt och relevant.
11. Varje offentlig upphandling ska, där det är relevant, utformas så att det är möjligt för civilsamhällets aktörer att agera som leverantör. Det kan till exempel handla om att anpassa volymen på den upphandlade tjänsten så att det är meningsfullt för civilsamhällets aktörer att lägga anbud. En uppföljning av sådana upphandlingsvillkor ska vara offentligt spårbar.
12. Gör det möjligt att även vid LOV inrikta upphandlingen till non-profitorganisationer.
13. Inför en nedre gräns för krav på upphandling av välfärdstjänster via LOU när den sker riktad till non-profit organisationer.
14. Öppna fler områden inom kommunal service för ideella aktörer, exempelvis fritidsverksamhet vid skolor, mattjänst och liknande serviceverksamhet.
15. Offentligt ägda idrottsanläggningar som primärt är avsedda för elitverksamhet ska som huvudregel finansieras på likartat sätt som andra företag. Exempelvis ska offentlig medfinansiering förutsätta partnerskap på lika risk med berörda klubbar och andra privata aktörer.

16. Minska idrottsrörelsens beroende av den offentliga sektorns politiskt styrande bidragssystem. Offentliga bidrag ska vara undantaget, inte regeln, för finansiering av idrottsrörelsen.
17. Låt svensk idrott genom Riksidrottsförbundet ta över Svenska spel.
18. Tillåt enbart generella bidrag till civilsamhällets organisationer. Inga politiskt definierade, styrande bidrag.
19. Bidrag till organisationer inom civilsamhället vars verksamhet riktar sig till vuxna ska som huvudregel inte omfattas av det offentliga uppdraget. Sådan verksamhet som riktar sig till vuxna ska vid behov ske genom offentlig upphandling.
20. Minska partiernas beroende av den offentliga sektorn. Inled omedelbart en nedtrappning av partistödet för att till slut avskaffa det.
21. Finansiera en nationell universitetsanknuten forskningsmiljö som har till uppdrag att belysa civilsamhällets roll, utveckling och uppdrag.
22. Samma regler ska gälla för nätet som för den fysiska världen, ingen speciallagstiftning för nätbaserade ideella aktiviteter.
23. Beskatta inte bort den nya delnings- och låneekonomin. Samma beskattning ska gälla som för traditionell företagsamhet.
24. Crowdfunding och liknande ska vara skattebefriad när den riktar sig till den ideella sektorn, och lågbeskattad när den riktar sig till enskilda verksamheter utan avkastningskrav.
25. Ge SCB ett utökat uppdrag att ta fram allsidig offentlig statistik gällande den civila sektorns bidrag till samhället.
26. Tillskapa en ny form av stiftelsebildning, om stiftarens vilja är att hela avkastningen ska gå till non-profitsektorns utveckling inom välfärdsområdet.
27. Utred möjligheterna för gymnasieskolan att genomföra ett för eleven obligatoriskt uppdrag inom civilsamhället inom ramen för elevens individuella val.

Reservationer

Förslag nr 2

Anna Ekström och Mohamad Hassan reserverar sig till förmån för lydelsen: ”Uppdra till ALMI att införa särskilda, statligt finansierade, investeringslån för non-profitorganisationer som uppfyller demokratiska krav och jämställdhetskrav. Villkoren ska vara generella och syftande till investeringar inom välfärdsområdet.”

Förslag nr 6

Anna Ekström och Mohamad Hassan reserverar sig mot förslaget.

Förslag nr 7

Mohamad Hassan reserverar sig mot förslaget.

Motivering: ”Utifrån min erfarenhet som egenföretagare kan jag inte se nyttan med att snedvrیدا konkurrensen.”

Förslag nr 8

Anna Ekström reserverar sig till förmån för lydelsen: ”Inför skatteavdrag för gåvor för såväl privatpersoner som aktiebolag och andra juridiska personer till ideella aktörer inom välfärdsområdet i vid mening.”

Förslag nr 9

Ebba Tornérhielm reserverar sig mot förslaget.

Förslag nr 12

Anna Ekström reserverar sig mot förslaget.

Motivering: ”Detta går redan att göra. Förslaget är att slå in en öppen dörr.”

Förslag nr 16

Anna Ekström och Mohamad Hassan reserverar sig mot förslaget.

Förslag nr 17

Anna Ekström reserverar sig mot förslaget.

Motivering: ”Vad har spel och idrott gemensamt? Vad är det som säger att de som utövar sport är bra på att driva spelbolag?”

Förslag nr 18

Anna Ekström och Mohamad Hassan reserverar sig mot förslaget.

Motivering: ”Extrema grupper ska inte kunna få offentliga bidrag samtidigt som de diskriminerar exempelvis kvinnor och homosexuella.”

Förslag nr 19

Anna Ekström och Mohamad Hassan reserverar sig mot förslaget.

Motivering: ”Mer borde upphandlas, men det går inte att upphandla ett helt civilsamhälle.”

Förslag nr 20

Anna Ekström reserverar sig mot förslaget.

Motivering: ”Partistöd är en garant för att det är åsikter/ideologier som får styra och inte pengapungen.”

Mohamad Hassan reserverar sig till förmån för lydelsen: ”Minska partiernas beroende av den offentliga sektorn. Se över om dagens modell för partistöd är alltför generös.”

Förslag nr 27

Anna Ekström reserverar sig mot förslaget.

Välfärdssamhället

En proaktiv reträtt av den offentliga sektorn

Välfärdsstaten, 1900-talets socialdemokratiska folkhemsbygge, är satt under press. Oavsett om det handlar om långsiktiga förändringar (som de demografiska), mer akuta (som snabbt föränderliga flyktingströmmar) eller ännu ej märkbara (som de väntade klimatförändringarna) verkar det som om välfärdsstaten har svårt att anpassa sig till de nya verkligheterna.

Värderingsförändringar har förstärkt och snabbat på denna utveckling. Vi har under några decennier gått från tron att staten som garant för det goda folkhemmet ska hantera allt på bästa sätt, till en individualiserad syn på såväl samhälle som välfärd.

Ofta uttrycks detta genom att redovisa de ekonomiska förutsättningarna för framtidens välfärd. När Sveriges kommuner och landsting (SKL) genom beredningen för Välfärdens framtida finansiering redovisar konsekvenserna av vad en fortsatt framskrivning av välfärdens historiska utveckling skulle innebära, visas en utveckling av behovet av höjda skatter som vare sig är rimlig eller möjlig. Men de ekonomiska aspekterna av välfärdsutmaningen är bara en del av problematiken. Personalförsörjning, kapitalförsörjning, ledarförsörjning och inte minst värdegrunden för sektorn är utmaningar som kommer att behöva hanteras.

Hittills har såväl sektorn i sig, som de politiker som leder den, valt att ha en reaktiv hållning i frågan. När man inte längre klarar välfärdsuppdraget, väljer man att spara. Ofta handlar det om att minska kostnaderna oavsett följderna för verksamhetskvaliteten.

En del i denna reaktiva hållning är synen på den civila sektorn. Sedan regeringen Reinfeldt i sin första regeringsförklaring 2006 lyfte frågan om den civila sektorns roll, har en diskussion kring förhållandet mellan de olika sektorerna varit aktuell. Det är uppenbart att en stor del i denna aktualitet handlar om att politiker på olika nivåer ser en möjlighet att involvera den civila sektorn i det offentliga välfärdsuppdraget. Ett sådant involverande skulle som huvudsakligt mål ha att behålla den kvalitet verksamheten haft, men till en lägre kostnad. Den bakomliggande, sällan redovisade, tanken är att ideella krafter ska ta över tidigare avlönat arbete.

En sådan hållning är bekymmersam. Det handlar såväl om den civila sektorns styrka och utvecklingskraft, som den offentliga sektorn och välfärdsuppdraget. En civil sektor som binder upp sig i arbeten som tidigare utförts av offentliga förvaltningar, riskerar sin självständighet och frihet. Klarar inte de offentliga huvudmännen att göra skillnad mellan styrningen av de egna förvaltningarna, och de fristående civila aktörerna, hotas de senare att förtvina.

En offentlig sektor som inte förmår att vare sig för medborgarna eller sig själv beskriva omfattningen av det välfärdsuppdrag man har att sköta och de resurser som är tillgängliga för det, kommer förr eller senare att tappa i förtroende. Konsekvenserna för demokratin är i detta läge allvarliga.

Svensk 1900-talshistoria handlar i mycket om hur den offentliga sektorn tar över, förfinar och kvalitetsförbättrar verksamhet som har sitt ursprung i den civila sektorn. Framväxten av välfärdsstaten sker på den grund folkrörelserna lade. Ända fram till det sena 1900-talet klarade den offentliga sektorn att öka såväl i omfattning som i kvalitet. Resurstillskotten kunde tillgodoses både genom generell tillväxt av skattebaserna, som ett ökat skatteuttag.

När tillväxten av skattebaserna inte längre räcker till för den offentliga sektorns uppdrag och fortsatta utveckling, kan partierna välja två vägar. Ovan har den reaktiva processen beskrivits. Den omfattar många partier, många förtroendevalda och har fäste i stora delar av den offentliga organisationen.

Den andra vägen handlar om en proaktiv hållning, både till den civila sektorns ställning och uppdrag som den offentliga sektorn. Arbetsgruppen ”Välfärdssamhället och välfärdsstaten” vill genom detta första inlägg peka ut riktningen för det fortsatta arbetet kring civilsamhällets framtida roll i samhällsbyggandet.

Arbetsgruppen har som grund för sitt arbete lagt följande ställningstaganden:

1. Vi menar att det finns ett egenvärde i att öka den civila sektorns omfattning som aktör för byggandet av det framtida välfärdssamhället. Vår åsikt är att den civila sektorn utgör grunden för detta välfärdssamhälle, där såväl offentlig sektor som privat sektor kan agera inom områden där den civila sektorns funktionssätt är optimalt.
2. Vi menar att den offentligt finansierade, generella välfärden, fortsatt ska vara grunden för det svenska samhällsbygget. Denna generella välfärd, dess omfattning, dess kvalitet och dess konsekvenser, bör dock få en tydligare form för att åskådliggöra såväl rättigheter som skyldigheter för medborgarna.
3. Vi menar att en politik för ett starkare civilsamhälle måste handla om flera olika förhållningssätt. Partierna måste i detta läge inse att man i huvudsak är företrädare för den civila sektorn, och inte för den offentliga sektorn. Politikens roll är i detta läge inte att genom bidrag eller lagstiftning styra den civila sektorn ytterligare. Snarare handlar det om en insikt om den civila sektorns förutsättningar, generella och tydliga spelregler samt om en insikt om att lämna utrymme för den civila sektorn – utan politisk styrning.

I denna första rapport väljer vi att inrikta oss på en generell och en mer specifik frågeställning. Vår rapport utmynnar i en huvudpunkt, och sex konkreta förslag på politikutveckling.

Den första frågeställningen rör möjligheterna för en tillväxt av välfärdsföretagande, socialt företagande och engagemang från den civila sektorn. Sverige har en stark grund genom ett stort deltagande i föreningar, organisationer och nätverk inom den civila sektorn. Men detta har hittills inte medfört någon större tillväxt av så kallat ”non-profit-företagande”.

Arbetsgruppens åsikt är att just frågan om ett ökat deltagande av ideella (non-profit) aktörer inom välfärdsuppdraget är en av de springande punkterna för utvecklingen av den civila sektorn i framtiden.

Det är uppenbart att det i vart fall funnits en god vilja från flera aktörer inom den offentliga sektorn att hantera denna fråga. Som ett exempel pekar vi på det faktum att Ratio för några år sedan fick i uppdrag av Tillväxtverket/Tillväxtanalys att skriva en rapport om non profitföretagande i Sverige. Den gavs titeln ”Varför finns det så få non profitföretag i Sverige jämfört med andra liknande länder?”.

Författaren menar, liksom för övrigt EU-kommissionen, Famna med flera att det är fullt möjligt att bedriva ett företagande i non profit-organisationens form (det görs sedan långa tider och är i många länder det ledande alternativet inom ex välfärdsverksamheter) men att den relativt sett låga tillväxten för dessa i Sverige främst förklaras med:

- avsaknaden av lagstiftning (ex vid offentliga upphandlingar) utformad för civilsamhällets tillväxt och utveckling
- bristande tillgång till investerings- och utvecklingskapital
- forskning och utveckling av idéburet företagande
- offentlig statistik som redovisar de värden civilsamhället skapar
- kvalitetsredovisningar som tar hänsyn till civilsamhällets särart

Det vill säga, det saknas fortfarande en infrastruktur för civilsamhällets företagande anpassad till civilsamhällets villkor och logik.

Till detta ska läggas att det i princip saknas kunskaper om hur den civila sektorns aktörer själva ser på sitt framtida uppdrag och sina möjligheter men också sina begränsningar att möta dessa framtida utmaningar.

En proaktiv politik för en starkare civil sektor behöver således engagera sig inom många, centrala politiska områden. Synen på den civila sektorn som ett särintresse inom exempelvis kultur- eller idrottsområdet, måste brytas.

Den andra frågeställningen tar sitt avstamp i denna konservativa syn på vilka som är aktörer inom den civila sektorn. Sveriges unika historia med ett land som genomsyrats av folkrörelseengagemang, lägger en god grund för fortsatt välfärdsutveckling. Men genom de senaste årens snabba framväxt av nya mötesplatser, främst karakteriserade av olika former av social media, måste denna bild revideras och kompletteras.

Denna nätverkskultur har flera former. Sociala media är mötesplatser i sig. Men de är också grunden för nya former av engagemang, ideella, företagsmässiga eller i gråzonen mellan de två. Några exempel:

- En ny lånekultur håller på att växa fram. Människor går samman för att låna av varandra istället för att köpa allt själva. Det kan röra allt från kläder (Lånegarderoben, Klädoteket) till olika bilpooler.
- Finansieringshjälp, crowdfunding, skapar nya förutsättningar både för företagande och för ideella insatser.
- Volontäroengagemang kan snabbt skapas och kanaliseras genom olika sociala medier. Flyktingsituationen under 2015 visar hur snabbt det kan gå, och hur många människor som kan bli engagerade. Men det finns såväl nationella som internationella exempel på hur mer långsiktigt socialt arbete formas av och via kontakter på olika internet-kanaler.

Det är uppenbart att staten inte varit lika snabbfotad som verkligheten när det gäller den civila sektorns framväxt på internet. Fortfarande finns exempelvis en stor oklarhet om vilka skatteregler som gäller för transaktioner via de nya finansieringsformerna. Frågan hur den offentliga sektorn ska hantera dessa nya organisationsformer utan vare sig formella styrelser, utan geografisk härkomst och utan formella medlemmar, är lika oklart.

Det finns dock inget som pekar mot att engagemanget på internet skulle minska i framtiden. Snarare finns enorma utvecklingspotentialer. Den demografiska utvecklingen exempelvis, med en ökad ensamhet hos en åldrande befolkning, ställer nya krav som inte kan kanaliseras genom den offentliga sektorn.

— — —

Med utgångspunkt i diskussionen ovan vill arbetsgruppen lägga följande förslag för ett vidare arbete inom Liberalerna med en förnyad politik för en starkare civil sektor:

1. Det behövs en samlad strategi för hur en proaktiv reträtt av den offentliga sektorn ska äga rum.
 - a. Redan idag pågår en sådan reträtt, det är uppenbart att besparingar slår mot såväl kvalitet som kvantitet. Men reträtten är oordnad, osynlig och ofta ställd utanför medborgarnas påverkansmöjligheter. Kvaliteten inom äldreomsorgen, med ett kraftigt minskat antal platser på olika typer av äldreboenden kan tas som exempel.
 - b. En sådan reträtt måste innebära att den offentliga sektorn i vissa delar lämnar hela ansvaret såväl finansiering som produktion, i andra enbart lämnar verksamhetsansvaret för välfärdsproduktionen.
 - c. Strategins uppgift måste vara att tydliggöra vad som händer när den offentliga sektorn retirerar. Ett övertagande av antingen verksamhet, finansiering eller både och måste ske med tydlighet och transparens.
2. Det behövs en samlad översyn över hur skattesystemet påverkar den civila sektorns möjligheter att bli en starkare aktör inom välfärdsarbetet. En sådan översyn måste göras med insikt om den civila sektorns unika förutsättningar och utmaningar. Skattesystemet bör hantera olika delar av den civila sektorn på olika sätt. Dagens bipolära syn, med antingen full skattskyldighet eller full skattebefrielse, bör justeras där den ideella aktörens uppdrag och ansvarstagande för välfärdsproduktionen vägs in.
3. Staten bör hantera kapitalförsörjningsproblematiken inom den civila sektorn. Formerna för detta bör utredas närmare och omfatta såväl privata-, offentliga- som ideella finansieringsmöjligheter.
4. Staten bör se över upphandlingsreglerna i syfte att öka möjligheten för ideella aktörer att ta ett större ansvar för välfärdsproduktionen. Non-profitföretagande måste vara en självklar del av det sociala välfärdsarbetet. Upphandlingsreglerna och bruket av dem är idag kontraproduktiva om avsikten är att öka den civila sektorns engagemang.
5. Staten bör ha en samlad strategi för hur man ser på det framväxande civilsamhället på internet. Huvudpunkten i detta är att så lite som möjligt begränsa framväxten av nya former av ideellt engagemang, även när det utgör grund för näringslivsengagemang.
6. Insikten om att Sverige är olika måste vara en ledstjärna för arbetet med en starkare civil sektor. Förutsättningarna för engagemang i en storstadsregion och en glesbygd skiljer sig väsentligt. Statens regleringar måste vara så generella att utveckling av ökade insatser av den civila sektorn underlättas, oavsett var i landet den sker. Internets icke-geografiska hemvist bör också rymmas under detta arbete.
7. Staten bör skapa en strategi för forskning kring den civila sektorns förutsättningar och utvecklingsmöjligheter. Denna forskning kan med fördel drivas i en sammanhållen forskningsmiljö med tydligt fokus på såväl teori som praktik.

www.liberalerna.se

info@liberalerna.se

[@liberalerna.se](https://www.instagram.com/liberalerna.se)

Presstjänsten: 070-854 90 20 (ej SMS)